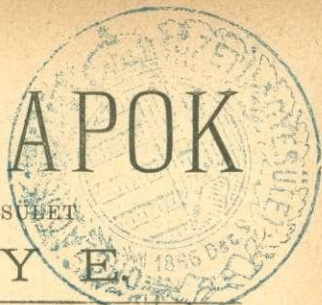

ERDÉSZETI LAPOK

AZ ORSZÁGOS ERDÉSZETI EGYESÜLET

K Ö Z L Ö N Y E

Kiadó:
Az Országos Erdészeti-Egyesület.

Szerkesztő:
Bedő Albert.

Megjelenik minden hónapban.

Huszonkettődik évfolyam. VI. füzet. 1883. Juniushó.

Előfizetési díj egy évre 8 frt. Az Országos Erdészeti-Egyesület azon alapító tagjai, kik legalább 150 frt alapítványt tettek, valamint a rendes tagok is a 8 frt évi tagsági díj fejében, ingyen kapják. Oly alapító tagok, kik 150 frtnál kevesebbet alapítottak 3 frt kedvezményi árért járathatják.

 Szerkesztőség és kiadóhivatal Budapest, Lipótváros, Hold-utca, 21. szám, II. emelet.

A lap irányával nem ellenkező hirdetések mérsékelt díjért közöltnék.

Az élő sövények ültetéséről és kezeléséről.

Irta: Mandelik Dániel, m. kir. erdőmester.

A kerítéseknek felállítása és fentartása jelentékeny kiadási tételt képez a birtokos évi számadásában.

Ezen kiadás annál nagyobb, minél drágább a kerítéshez szükséges faanyag s minél nagyobb a munkabér. Soóvár vidékén például, hol e tekintetben közepszerű árak állanak fenn, egy folyó méter közönséges palánkkerítés 1 frt 30—1 frt 50 krba kerül.

Számítsuk már most ki csak egy félholdnyi kiterjedésű, szabályos négyzet alaku kertnek a bekerítési költségeit, melyhez 228 folyóméter kerítés szükséges, s látni fogjuk, hogy a fentebbi egységár szerint nem kevesebb mint 319 frt 20 krt kell befektetnünk, ha kertünket nem akarjuk kerítés nélkül hagyni. És az ilyen palánk-kerítés a szükséges igazítások mellett is legfeljebb 15 éven át tart el, ugy hogy ha az igazi-

tásokra a befektetett összegnek csak egy negyed részét számítjuk is, összesen 319 frt 20 + 79 frt 80 kr = 399 frtot kell a 15 év alatt törleszteniünk, miből egy évre kamatok nélkül is 26 frt 60 kr esik.

Mindenesetre oly nagy összeg, mely a félholdnyi területnek valódi értékét és nyerhető tiszta jövedelmét, egyes rendkívüli eseteket kivéve, jóval felülmúlja.

Tisztán pénzügyi szempontból tehát a kertek bekerítése pazarlásnak tekinthető, s mégis ha tekintetbe vesszük egy faluhelyen lakó művelt családnak helyzetét, azt, hogy a háztartáshoz elkerülhetlenül szükséges kert terményeket nem szerezheti be minden nap a heti vásáron, mint a hogy azt a városban lakók tehetik, el kell ismernünk, hogy faluhelyen a kerteknek fentartása költségessége daczára sem kerülhető ki.

E kényyszerhelyezettel szemben nagyon üdvös volna, ha a birtokosok a drága mesterséges kerítések helyett lassanként rá szoknának a kevesebbe kerülő élő sövények alkalmazására s valószínű is, hogy így lesz, mert míg oly helyeken, hol az építőanyag bővében van és olcsó, alig lehet élő sövényt találni, fában bővelkedő vidékeken és nagyobb városokban már nem tartozik egészen a ritkaságok közé.

Sáros megyében például több helyen láttam már mintegy 8—10 évvel ezelőtt telepített galagonya sövényt, Soóvártt is van egy ilyen a faraktár körül galagonyából, a szigordi erdő-őri lagnál és a herleini fürdőben pedig egy bükkcsemetékből telepített 10—15 éves sövény.

Ezek természetesen mind csak kísérletek, még pedig, sajnálkozva tehetem hozzá, rosszul sikerült kísérletek, melyeknek főhibájuk az, hogy a sövény csemetéi mindenütt nagyon sűrűen és csonkítatlan törzsekben lettek kiültetve és további gondozásuk egészen elhanyagoltott.

Igy aztán természetesen nem is felelnek meg azon követelményeknek, melyekkel egy jó kerítésnek birni kell.

E hiányok indítottak engem arra, hogy e téren szerzett ismereteimet tisztelt szaktársaimmal is közöljem, annál is inkább, mert tudtom szerint szakkirodalmunkban ezen tárgyról még eddig semmi sem látott napvilágot.

Akár milyen kerítésnek főczélja az, hogy a bekerített területet emberek és állatoktól teljesen elzárja. Nos, én azt merem állítani, hogy egy jól ültetett és jól gondozott élő sövény, e tekintetben is felülmúl bárminemű más kerítést és különösen kerteknél alkalmazva, megbecsülhetlen szolgálatot tesz, mert, mint jól tudjuk, főleg itt szükséges, hogy a kerítés áthatolhatatlan és egyszersmind át nem hágható is legyen. A fák érett gyümölcsei másokra is, de különösen a fiatal nemzedékre, szerfelett csábító hatást gyakorolnak, melyet csak az erős akadály csillapíthat le.

A kérdés tehát csak az, hogy miképen kell az élő sövényt ültetni, hogy az áthatolhatatlan és áthághatlan legyen.

A feleletet mindjárt azzal kezdem, hogy a ki fát akar ültetni, mindenekelőtt gondoskodjék jó minőségű csemetéről. Csemetéket, mint tudjuk, kétféle módon szerezhetünk: vagy magunk neveljük őket vetőkertekben, vagy vadon felnőtt ültőczőket szerzünk be.

Volna ugyan még egy harmadik mód is, az t. i., hogy a készletet másoktól vásárolnánk, azonban nézetem szerint erdészembernek szégyen volna ehez fordulni, mert, egyes eseteket kivéve, csak szegénységi bizonyítványt állítana ki magának arról, hogy vagy nem képes a feladatra, vagy resteli a fáradságot, s inkább tiszteres áron fizeti meg azt a készletet, a mit maga jól és olcsón állíthatott volna elő.

Azt sem kell, úgy hiszem, hosszasan bizonyítgatnom, hogy a vetőkertben gonddal nevelt csemeték a vadon fel-

nötteknél jobb anyagot szolgáltatnak, s kiültetés után nemcsak biztosabban megfogamzanak, de gyorsabban is nőnek. Ezért az értelmes erdész vadonczok kiültetéséhez csak rendkívüli körülmények között forduljon.

A mi az élő sövény telepítéséhez alkalmas fanemeket illeti, úgy hiszem, hogy erre majdnem minden lombfát és cserjét fel lehet használni, sőt még a tűlevelűeket is, a mennyiben például a lúczfenyőből igen tartós és csinos kinézésű élő sövényt nevelhetünk. Mellőzendő azonban minden fanem, mely messzire szétterjedő gyökérrzettel bír, mert ha ilyent alkalmazunk, a sövénytől több méternyi távolságban is sűrűen felverődő gyökérhajtások haszontalan gyomként az egész termő talajt ellepik.

Ilyenek a fűzfák, az ákácza és különösen az ördög czérna (*lycium barbarum*), melyet, bár jó kerítést ad, nem czélszerű alkalmazni. E mellett mindenesetre figyelembe veendő az éghajlat és a talaj minősége is. Általában véve ott, a hol a növekvési viszonyok megengedik, a galagonyának nálunk honos két faját, a *Crathegus oxyacanthát*, vagy a *Cr. monogynát* kell választani, mert e két fanem gyors növése és áthatolhatlansága miatt mindenek előtt ajánlható.

Ezért én is e sorokban egyedül a galagonya csemeték neveléséről fogok szólni, már csak azért is, mert ezen cserje felnevelésének módja, úgy hiszem, nem igen ismeretes.

A galagonyamagnak hüvelye kemény, s ezért elvetés után csak 18 hónap mulva kel ki, jó tehát, ha az őszszel gyűjtött magot egy éven át nedves homokkal vegyítve, száraz pinczében tartjuk, s gondoskodunk arról, hogy a homok időnként felkevertessék és a mutatkozó szükséghez képest mérsékelten megnedvesítették.

Az így gondozott mag a következő őszszel, egy évvel előbb kellően megforgatott talajba vettetik. A bevetés előtt

a talajt ásóval jó mélyen felásatjuk és az ágyak megcsinálása után 3—4 cm. mélységben minden 10 cm. távolságra, egyegy magot ültetünk. Az ágyak az év folyamata alatt a gyomtól tisztán tartandók és legalább egyszer megkapálandók.

A galagonyacsemeték magból való nevelésénél csak egy nehézség fordul elő, az t. i., hogy jól csirázó magot nem minden évben lehet gyűjteni, s e miatt a vetés sikerében sem lehet mindig megbizni. Ezért biztosabban érünk célra, ha a csemetéket homlitás által neveltetjük, mi következőképpen történik. A vetőkertből, vagy ha abban kevesebb számú magról nevelt csemeténk sem lenne, a szabadból erős, erőteljes csemetéket szerzünk s kiásás után 1 méter távolságu négyzetkötésben jól megmunkált termékeny talajba (faiskolába) ültetjük; kiültetés után törzseiket 8 cm-ig visszametszszük, és az első évben mutatkozó számos hajtás közül csak három erőteljést hagyunk meg, a többit május végén éles késsel simán levágjuk.

E meghagyott három hajtás, mely az első évben legalább is 30 cm. hosszúságra nő, a jövő év tavaszán jól megmunkált földbe 5—8 cm. mélyen behomlittatik.

A homlitások már az első évben meggyökereznek, úgy hogy a jövő év tavaszán mint gyökeres vesszők rendeltetésük helyére kiültethetők.

A gyökeres vesszők nevelését az anya tőkéken tovább folytathatjuk, még pedig fokozott mértékben, úgy hogy a harmadik évben a hajtásokból 5—8-at is meghagyhatunk, mert akkor már az anyatóke kellően meggyökeresedvén, kimerülés nélkül több és több hajtást képes kellően táplálni.

Ezen módon a szükséghez képest minden évben megfelelő mennyiségű erőteljes csemetét nevelhetünk, míg a magvetés alkalmazása mellett gyakran meggyűlölködünk a maghiánya : kétes csirázóképessége miatt.

A csemeték, illetőleg ültönczök megszerzésénél a szabadon felnőtt vadonczok kiásatása csak ott ajánlható, hol a galagonya nagyobb mennyiségben tenyész, hol tehát van miből válogatni, mivel nem minden törzs alkalmas ezen célra.

Kiültetésre csak fiatal, sima kérgű vadonczok valók, s a kiásásnál a főgond arra fordítandó, hogy a gyökérzet ne sértessek meg, kevés gyökérzettel bíró csemeték pedig ki se vétessenek, mert az ilyenek, ha kedvező viszonyok mellett meg is fogamzanak, több éven át sinylődni fognak, míg megfelelően meggyökereznek.

Az élő sövény telepítésénél akár veténykertben magból, akár homlítás útján sarjából nevelt csemeték, vagy szabadból kiásott vadonczok használatnak, mindenekelőtt elkerülhetlen szükséges a talajnak előleges megmunkálása, mely abban áll, hogy az ültetést megelőző tavasszal a talajt a telepítendő sövényvonal hosszában mélyen megforgatjuk (rigoliroztatjuk).

Kötött agyagos talaj egészen 1 méternyi mélységig felforgatandó, lazább szerkezetű csak 0·3—0·5 méterre. A rigolirozásnál a talajnak felső rétege külön hányandó, hogy azután az ültönczök kiültetésénél felhasználhassék.

Az ültetésre legalkalmasabb idő leginkább a talaj fekvésétől függ, emelkedett helyeken, tehát szárazabb talajon őszi ültetés ajánlható, mélyebben fekvő, rendszeren nedvesebb helyeken ellenben előnyösebb a tavaszi ültetés.

A kiültetés akként eszközöltetik, hogy a rigolirozott terület hosszában a kiültetendő csemeték gyökérzetük nagyságának megfelelő mélységű (25—30 cm.) és ugyanannyi szélességű árok ásatik, abba a beültetendő csemeték, melyeknek törzsei 10—15 cmre (3—4 szemre) visszametszetnek, 15—30 cm-nyi távolságban a soros ültetésnél ismert elővigyázattal beállítatnak, s a rigolirozás alkalmával félre rakott porhanyós

termékeny földdel egészen a gyökértővig (Wurzelstock) lazán befedetnek, befedés után pedig jól meglocsolatnak.

A meglocsolás, vagy kertészi műnyelven, a beiszapolás igen fontos, mert ezáltal a föld egyformán ülepszik el, és a gyökerek közti üregek tökéletesen kitöltetnek. A földnek lábbal való taposása, ha csak a viznek odahordása igen nagy költségbe nem kerülne, nem ajánlható, mert ily módon helyenként nagyon kemény, helyenként pedig nagyon laza lesz a föld, a gyökerek természetellenes fekvést kapnak és köztük üregek maradnak. A beiszapolás után a leülepedett föld kitöltetik a csemeték gyökertővéig.

Ott, a hol a talajjal gazdálkodni nem szükséges, hármas kötelék alkalmazható, úgy hogy a sorok 20—30 cm. távolságban fussanak.

Igy a sövény több területet foglal ugyan el, de annál áthatatlanabb lesz. Túlságos szélességben ültetni ki azonban a csemetéket azért, hogy ez által tömöttebb sövényt nyerjünk, nagy hiba volna, mert a sövény belsejében helyet foglaló hajtások a levegő és nap sugárainak jótékony befolyását nem élvezhetvén, kiszáradnának, mi által épen az ellenkező következhetnék be, az t. i., hogy a sövények lyukacsosak lennének. Legcélszerűbb vastagság a 30—40 cm.-es.

Ha a talaj kellő módon előkészítettett, a csemeték jó gyökérzettel birtak és az elültetés szabatosan megtörtént, a csemeték bizton megfogamzanak és szépen fognak nőni. Hogy pedig a célznak megfelelően nőjenek, következőkre kell ügyelni:

1-ör, hogy a csemeték a növésükhez szükséges tápanyagot megkaphassák;

2-or, hogy úgy fejlődjenek, miszerint a sűrű áthatolhatatlan sövényhez megkivántató hajtásokat szolgáltatassák;

3-or, hogy a kellően felnőtt sövény okszerűen gondoztassék.

Ha a talaj a fent körülírt módon megműveltetett, a növekvéshez megkívántató kellékek már megvannak, s a növekvés előmozdításához még csak az szükséges, hogy a levegő és a csapadékok könnyen behatolhassanak a talajba. Ezen czélból igen kívánatos, hogy a talaj minden 4 hétben megkapáltassék és a gyomtól megtisztittassék.

Hogy a csemeték erőteljes hajtásokat szolgáltatassanak, szükséges azokat minden károsítás vagy csonkítás ellen megóvni, ez pedig kerítés építése által érhető el. Ezen kerítés legczélszerűbben és legolcsóbban erdei léczekből építhető oly módon, hogy 2—3 méternyi távolságban 10—15 cm. vastag karók veretnek be a földbe és azokra vizirányosan 30—40 cm. távolságban 5—7 cm. vastag erdei léczek szögeztetnek. Ott, hol apró marha ellen kell óvni a csemetéket, a vizirányos erdei léczekre 45 foknyi szög alatt, keresztbe 8—10 cm. mélyen, 15—20 cm. távolságban földbe bevert 3—4 cm. vastag léczek erősíttetnek vékony vassodronynyal. Ezen kerítés olesó és azon időn át, míg a sövény a kívánt magasságot eléri, a czélnak tökéletesen megfelel, azután elszedhető.

Régi palánkkerítés mellett élő sövényt nevelni nem lehet, mert a palánk melletti oldalon a csemeték nem fejlődhetnek ki. Ily esetben nem marad egyéb hátra, mint a deszkaborítást lebontani és helyette az oszlopok felhasználásával a fent leírt léczkerítést alkalmazni.

Az élő sövénynek főkelléke, hogy a földtől kezdve egészen a tetőig sűrű áthathatlan és áthághatlan legyen, e czélból a csemeték a következő módon kezelendők.

A kiültetés után kifakadt hajtásokból csak egy, még pedig a legerőteljesebb és lehetőleg a legsalsóbb hagyandó meg, a többi juniushó végével éles késsel lemetszendő. A következő tavaszon a meghagyott hajtás a szomszéd csemete felé, vagyis az ültető vonal hosszában földre hajtatik, és azon

a ponton, a hol a hajtás a szomszéd csemetének tövét túlhaladja, csúcsával földbe ásatik (behomlittatik) s fakampóval megerősítetik. Ezen művelet folytattatik minden egyes hajtással a sövény végeig.

A lehajlitott hajtások dúsan fakadnak, a fakadások közül azonban minden 10—10 cm. távolságra csak egy hagyatik, a többit még májushó végén el kell távolítani.

A következő év tavaszán felváltva minden harmadik hajtás, vagyis minden egymástól 30 cm. távolságban álló két hajtás, egymással kétszer-háromszor vizirányosan összecsavartatik, vagy összefonatik, úgy hogy az összefont hajtások a sövény hosszában ugyszólván vizirányosan összefont guzsalyt képezzenek.

Ezen művelet után a megelőző évi hajtások kerti ollóval minden év tavaszán 3—4 szemre lenyesendők. Ez alkalomkor azon hajtások, melyek a sövénynek meghatározott vastagságát vagy mélységét túlhaladták, a szükséghez képest szintén visszametszendők, vagy a mi még jobb, de fárasztóbb, a sövény belsejébe benyomandók.

Az ezen módon kezelt sövény 4—5 év múlva 1.25 méternyi magasságra és 30—40 cm. vastagságra felnő, mely tökéletesen elegendő a bekerített terület biztonságára nézve.

Ha a sövény a szabályos magasságot és vastagságot elérte, a további gondozás abban áll, hogy a hajtások június és szeptemberhó végével, midőn még tökéletesen meg nem fásultak, megnyesetnek.

Ezen munka sövényollóval legjobban és leggyorsabban végezhető.

A sövény szépségét nagyon emeli, ha úgy a teteje, mint az oldalak egyenes vonalakat képeznek, mely czélből a fogatosítandó nyesés előtt egy kifeszített kerti zsinór által előre meghatároztatik az egyenes vonal.

Ez az eljárás, nem lehet tagadni, az első és második esztendőben sok fáradságot okoz és értelmes és ügyes munkásokat kíván; ezért ott, hol nagy kiterjedésű élő sövény telepítendő, vagy a hol ügyes munkások nem kaphatók, más egyszerűbb mód is alkalmazható, mely abban áll, hogy a kiültetett csemeték az első évben 8—10 ctmre (három szemre) lemetszetnek, a kifakadt hajtásokból kettő vagy legfeljebb három meghagyatik, a többi mielőtt megfásulna, elmetszetik.

A következő év tavaszán a múlt évi hajtások 10—15 cm. hosszúságban (három vagy négy szemre) visszametszetnek, s ez a mivelet aztán évről-évre addig folytattatik, míg a sövény a kívánt magasságot el nem érte, minek bekövetkezése után a sövény további gondozása ugyanaz, mint az első kezelési mód mellett.

Különösen az első nyesésnél nagy gond fordítandó arra, hogy az egyenes vonaltól sem a magasságnál, sem a vastagságnál eltérés ne történjék, mert az e tekintetben ejtett hibák később igen nehezen vagy épenséggel nem igazíthatók ki.

Jól gondozott élő sövény mellett gaznak nőni nem szabad, mert az ez által beárnyékolt sövény oldalgalyai a levegő és nap sugárainak befolyásától elzárva sinylódni fognak, kiszáradnak, a sövény lyukassá válik és elveszti szépségét is, áthatatlanságát is.

Az élő sövénynek szépségét nagyon emeli, ha minden 4—6 méternyi távolságban egy-egy cserjét magasabbra hagyunk nőni a többinél, úgy hogy a sövény magasságát 0.5—1 méterrel túlhaladják. Ezen törzsek a nemes galagonyával vagy a rokonfajú pirosokkal beoltva szépen kifejlődött koronájukkal, virágjaikkal és gyümölcseikkel igen emelik a kerítés díszét.

Hátra marad még egy kérdésnek a megfejtése, a finanziaális kérdése, mely a mostani számító világban a legfontosabb,

t. i., hogy mennyibe kerül egy ily módon ültetett és kezelt élő sövény folyó métere?

A talajnak rigolirozása 1 méternyi mélységben 0.5 méter szélességben, vagyis 0.5 köbméter föld kiásása, közönséges kerti talajon megkiván, 1 köbméterre 0.13 napszámot számítva à 70 kr, = 09.01 krt.

4 drb 2—3 éven át csemetekertben nevelt csemete kerü költsége, 1000 drbot 1 frt 50 kr-jával számítva = 0.6 kr.

4 drb csemetének a veténykertből való ki-szedése és a leirt módon való kiültetése . . . 1.4 „

Háromszori gyomlálás, megkapálás, a felesle-ges hajtások lemetzése 0.5 □ mtrnyi területnél . 0.70 „

Egy folyó méter 1.25 magas kerítés előállít-ásához 4 darab erdei lécz. Ez az itteni vidé-ken a tisztító vágásokban kocsiszámra 50 kraj-czárjával adatik el, egy kocsira 60 darab rakható fel és a levágatással együtt 1 frt 50 krért hazaszállítható, úgy hogy egy drb $\frac{200}{60} = 3.3$ krba kerül s így 4 drb 13.02 krba.

Egy negyed napszám a kerítés csinálásához . 17.50 „

Szög és vassodrony 2.00 „

A hajtásoknak lehomlitása a második év ta-vaszán, összefonása a harmadik évben, nyeseése a 4. és 5-ik évben, a gyomlálást és tisztítást be-számítva együtt egy napszám à 70 kr . . . 70.00 kr.

Összesen . 1 frt 15 kr.

Kerülne eszerint egy félholdnyi kertnek a bekerítése 228 f. m. à 1 frt 15 kr = 262 frt 20 krba.

A galagonya szívós életénél fogva, ha kellően gondoztatik, 100 éven túl is kitart, tehát a fenti 262 frt 29 krnyi költ-ségből évenként 2 frt 63 kr volna törlesztendő,

A sövény évenkénti gondozási költsége méterenként $\frac{1}{2}$ krnál nem kerülhet többbe, mert egy ügyes napszámos jó kerti ollóval naponta 300 folyómétert is megnyeshet, tehát a például vett $\frac{1}{2}$ holdnyi kertnél, vagyis 228 méter kerítésnél a költség legfeljebb 1 frt 14 kr lenne, melyhez ha hozzáadjuk a 2 frt 63 krnyi telepítési költséget, a bekerítés összes költsége évenként 3 frt 77 krt tesz ki.

A cikkem elején említett palánkkerítés költségeit 26 frt 60 kr-ra számítottam volt, az élő sövénynél ugyanazon cél 3 frt 77 krnyi költséggel érhető el, tehát ez utóbbi 22 frt 87 krnyi megtakarítással járna minden félholdnyi kertnél.

Nem tekintve más előnyöket, az élő sövények hasznos voltát már magában véve ez a számítási eredmény is eléggé igazolja.

Egy siklószerű be- vagy kirakó szerkezet a tűzifa usztatásnál.

Irta: Marosi Ferencz, m. kir. erdész.

Erdei termékeink szállításánál, a hol csak a viszonyok megengedik, a vízi utat választjuk, mely jöllehet néha nagyon költséges építményeket igényel, mégis legolesőbbnek mondható. Ennélfogva nemcsak a fővölgyeket, de a többé-kevésbé alkalmas mellékvölgyeket is az usztatásnak megfelelőleg rendezzük be. Minthogy azonban egy ily mellékvölgy is rendszeren több harmadrendű völgy által képeztetik, melyekben az évi vágások terülnek el, a vágásból az usztató patakig termékeinket csusztatókon vagy usztató csatornákon kell közeli-tenünk. Ezek lényegökben mindenütt egy és ugyanazok, szerkezetök egyes részeiben azonban vidékenként és munkásnép szerint itt-ott némi eltérést mutatnak. Minden vidék ragaszkodik a maga módjához, s változtatásokat csak ott tesz rajta,